

Uhkadiskurssit ja niiden retoriset keinot itäraja- uutisoinnissa talvella 2023–2024

Veeti Peltoniemi

Kandidaatintutkielma

Humanististen tieteiden kandidaatin tutkinto, suomen kieli ja suomalais-ugrilainen
kielentutkimus

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2026

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Kielten tutkinto-ohjelma, suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Veeti Peltoniemi

Uhkadiskurssit ja niiden retoriset keinot itäraja-uutisoinnissa talvella 2023–2024

Sivumäärät: 35

Talvella 2023–2024 suomalaisessa mediassa seurattiin aktiivisesti itärajalla alkanutta turvapaikanhakijoiden määrän poikkeuksellista kasvua. Mediassa itärajan tilannetta kuvattiin uhkaavana ja tahallisen Venäjän Suomeen kohdistamana hybridioperaationa.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan uutismedioiden itäraja-uutisointia itärajan pakolaiskriisin aikana talvella 2023–2024. Tarkastelen, millaisia uhkadiskursseja uutismediat rakensivat retorisia keinoja käyttämällä itärajalla vallitsevasta tilanteesta. Huomioni kiinnittyy siihen, millaisia uhkaa luovia merkityskenttiä uutisoinnista voidaan havaita ja millä retorisisilla keinoilla näitä luodaan. Tutkielman aineisto koostuu julkisin verovaroin rahoitetun Yleisradion ja kaupallisen Ilta-Sanomien julkaisemista uutisjutuista.

Tutkielmani on luonteeltaan laadullinen ja aineistopohjainen. Tutkimusmenetelmänä käytän kriittistä diskurssianalyysiä, jonka avulla ryhmittelen ja tulkiten aineistossa ilmeneviä uhkadiskursseja. Tutkielmassa hyödynnän lisäksi retorista analyysiä, kun tarkastelen kyseisten representaatioiden rakentumista retoristen keinojen avulla.

Aineistonani tutkielmassa on 17 uutisjuttua. Yleisradiolta valikoin 10 ja Ilta-Sanomilta 7 itärajaa käsittelevää uutisartikkelia. Valikoitujen uutisjuttujen julkaisu sijoittuu välille 12.11.2023–12.1.2024. Kaikki valikoidut artikkelit käsittelevät itärajan tilannetta tai taustoittavat sen mahdollisia syitä.

Analyysissä selvisi, että valikoitujen uutismedioiden uutisjutuissa itärajan tilanteen uhkakuvia luotiin selkeimmin hallitsemattomuuden, eskaloitumisen ja tahallisuuden diskurssien avulla. Uutismediat pyrkivät korostamaan itärajalla vallitsevan tilanteen poikkeuksellisuutta, tilanteen mahdollisia eskaloitumisvaihtoehtoja sekä Venäjän viranomaisten osallisuutta tilanteen taustalla. Retorisia keinoja käytettiin molempien uutismedioiden julkaisuissa monipuolisesti, eikä aineiston perusteella voida todeta toisen median käyttävän retorisia keinoja merkittävästi toista enemmän.

Avainsanat: kriittinen diskurssianalyysi, diskurssi, retoriikka, retoriset keinot, journalismi, uutiset

Sisällys

1	Johdanto	4
1.1	Tausta	4
1.2	Tavoitteet	5
2	Lähtökohdat	7
2.1	Teoreettinen tausta	7
2.1.1	Sosiaalinen konstruktionismi	7
2.1.2	Kriittinen diskurssianalyysi	8
2.1.3	Diskurssien ja vallan yhteys	8
2.1.4	Retoriikka	9
2.2	Journalistinen tausta	10
2.2.1	Uutistyyppit ja pääkirjoitus	11
2.2.2	Uutismedioiden vaikutusvalta	11
3	Aineisto ja menetelmä	13
3.1	Aineistonkeruu	13
3.2	Menetelmä	15
4	Analyysi	16
4.1	Uhan diskurssit	16
4.1.1	Poikkeuksellisuuskurssi	16
4.1.2	Hallitsemattomuuskurssi	18
4.1.3	Eskaloitumiskurssi	21
4.1.4	Tahallisuuskurssi	23
4.1.5	Rikollisuuskurssi	24
4.1.6	Salaamiskurssi	25
4.2	Muita huomioita	26
4.2.1	Useita diskursseja edustavat uhkakuvat	26
4.2.2	Uutisjuttujen ja -medioiden väliset erot	27
5	Päätäntö	29
	Lähteet	31

1 Johdanto

Pohjustan tässä luvussa tutkielmani lähtötilannetta ja tavoitteita. Esittelen itärajan pakolaiskriisiä ilmiönä ja esittelen, miksi siitä uutisoimista voidaan tarkastella kielitieteellisesti. Kuvaan, miten lähestyn itärajan tilanteen uutisointia kielitieteellisesti, ja minkä takia aihe on tutkimisen arvoinen. Käsittelen ensiksi laajemmin tutkielmani taustaa, minkä jälkeen määrittelen tutkielman tavoitteita.

1.1 Tausta

Talvella 2023–2024 Venäjän rajan vastaisille rajanylityspaikoille saapui yhtäkkiä epätavallinen määrä turvapaikanhakijoita, joiden saapuminen esiteltiin suomalaisissa uutismedioissa Venäjän hybridivaikuttamisena. Tilannetta kontekstuoitiin välineellistettynä maahanmuuttona, jossa turvapaikanhakijoita käytettiin keinona vaikuttaa toiseen valtioon. Talven 2023–2024 rajakriisi oli yhteiskunnallisesti merkittävä rajaturvallisuuteen liittyvä tapahtuma, josta uutisoitiin mediassa laajasti.

Merkittävässä suomalaisen yhteiskuntaan vaikuttavissa tapahtumissa kansalaiset saavat pääasiallisen tietonsa vallitsevasta tilanteesta uutisten välityksellä. Uutismedian kielellä on merkittävä vaikutus siihen, millaisena toimijoina turvapaikanhakijat, viranomaiset ja poliittiset päättäjät kuvattiin rajakriisissä. Media kykenee hallitsemaan informaatiota ja vaikuttamaan ihmisten käsityksiin ja mielipiteisiin myös Suomen kaltaisessa demokraattisessa valtiossa (Pörsti 2024). Uutisissa sanoilla rakennetaan esimerkiksi mielikuvia siitä, kuka on uhka, mikä on ilmiön taustalla ja kenen vastuulla kriisi on. Tutkielmani perustuu oletukseen, että uutisten lukijan käsitys itärajan tilanteesta muodostuu uutisjuttujen kielivalintojen kautta.

Tarkastelen tutkielmassa Ylen ja Ilta-Sanomien julkaisuja poliittisesti ja yhteiskunnallisesti mielipiteitä herättävästä tapahtumasta. Lähestyn aihetta lingvistiksi kielenkäytön näkökulmasta siten, että katson kielen avulla voitavan muokata vastaanottajien asenteita ja mielikuvia kuvattavasta ilmiöstä. Tähän sisältyy myös ajatus kielen käytöstä keinona vaikuttaa vastaanottajien asenteisiin ja mielikuviiin. Tarkastelen tutkielmassa, millaisia kielenkäytön keinoja ja valintoja suomalaiset uutismediat tekevät retoristen keinojen näkökulmasta.

Tutkielmani käsittelee ilmiötä, jota voitaisiin tarkastella myös yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Perustan tutkielmani diskurssianalyysiin, joka voidaan toteuttaa

kielitieteellisistä tai yhteiskuntatieteellisistä lähtökohdista. En tarkastele itärajan tilannetta itse ilmiönä, vaan keskityn kielenkäyttöön ja sen piirteisiin ilmiöstä raportoitaessa. Sari Pietikäinen esittää (2000, 193), että kielitieteellisessä diskurssianalyysissä tarkastelu etenee kielenpiirteistä ilmiöön ja sosiaalisiin rakenteisiin, kun yhteiskuntatieteellisessä analyysissä edettäisiin päinvastaisessa järjestyksessä.

Talven 2023–2024 rajakriisiä ei ole aiemmin tarkasteltu kielitieteellisestä näkökulmasta. Milla Heininen (2025) on kuitenkin tutkinut viestinnän pro gradu -tutkielmassaan talven 2023–2024 rajakriisistä uutisoimista paikallisuutisten tasolla. Heinisen tutkielmassa tarkastellaan toiseuden rakentumista diskursiivisen analyysin avulla. Tutkielmassa arvioidaan uutistekstien kieltä ja sitä, miten kielellä tuotetaan toiseutta. Rosa Carpelan (2020) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan suomalaisten joukkotiedotusvälineiden tapaa rakentaa Venäjä-kuvaa uutisissaan. Carpelan arvioi Venäjä-kuvan rakentumista retorisella analyysillä ja tarkastelee sekä valta- että vastamedian julkaisuja. Hybridivaikuttamista ja siihen liittyviä diskursseja ei ole tarkasteltu suomalaisen uutismedian näkökulmasta kielitieteellisesti, minkä takia näen kandidaatintutkielmani aiheen tutkimisen arvoiseksi. Lisäksi tutkielmani aihe on merkittävä tilanteessa, jossa keskustelu turvallisuudesta, hybridivaikuttamisesta ja sen keinoista on edelleen ajankohtainen Suomessa.

1.2 Tavoitteet

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten uhkaavaa hybridivaikuttamiseksi nimettyä tapahtumaa kuvattiin Ilta-Sanomien ja Ylen uutisissa talvella 2023–2024. Tarkastelen uhkadiskurssien rakentumista retorisia keinoja analysoimalla. Tavoitteena on selvittää, miten uhkaa ja hybridivaikuttamista kuvattiin ja perusteltiin itäraja-uutisoinnissa. Pyrin tunnistamaan, miten uhka esitetään ja miten kielellä luodaan erilaisten uhkakuvien merkityksiä. Jotta tutkimuksesta saadaan vastaukset edellä mainittuihin tavoitteisiin, tulee sen vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisilla diskursseilla uhkaa rakennetaan itärajan tilannetta käsittelevissä uutisissa?
2. Millaisilla retorisilla keinoilla näitä diskursseja luodaan?

Hypoteesini on, että uhkaa rakennetaan erityisesti turvapaikanhakijoiden lukumäärän avulla. Oletan, että Ilta-Sanomien uutisjutuissa hyödynnetään retorisia keinoja runsaasti uhkakuvien muodostamisessa. Ajatukseni perustuu oletukseen, että tunteiden välittäminen korostuu kaupallisen median uutisoinnissa perinteistä uutisointia enemmän. Sen sijaan Ylen uutisissa

oletan keskittyttävän selkeämmin uhkakuvien neutraaliin kuvaamiseen ilman runsasta retoristen keinojen käyttämistä.

Etenen tässä tutkielmassa johdannosta lähtökohtiin, jossa esittelen ensin tutkielmani teoreettista taustaa ja sen jälkeen journalistista taustaa. Kuvaan etenkin diskurssitutkimusta, retoriikkaa ja retorisia keinoja, mutta sivuan myös uutisten kielenkäytön piirteitä sekä medioiden merkitystä yhteiskunnallisten tapahtumien kuvaamisessa. Teoriasta etenen aineiston esittelyyn, jossa kerron yksityiskohtaisemmin keräämästäni aineistosta ja sen käsittelytavoista. Teorian jälkeen analysoin aineistoa analyysissä, jossa erittelen aineistosta tunnistamiani uhkadiskursseja yksitellen omissa alaluvuissaan. Diskurssien kohdalla erittelen aineistosta tunnistamiani retorisia keinoja, jotka rakentavat kyseistä diskurssia. Tämän erottelun jälkeen teen yhteenvedon erilaisten diskurssien esiintymisestä samanaikaisesti ja tarkastelen vielä erilaisten uutisjuttujen ja -medioiden eroja. Analyysin jälkeen teen kokoavan katsauksen tutkielmaani päätännössä.

2 Lähtökohdat

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teoreettisia lähtökohtia. Tutkielmani perustuu ajatukseen, että uutismediat pyrkivät vaikuttamaan yleisöönsä uutisissa käyttämänsä kielen avulla.

Tutkielmani teoreettinen tausta pohjautuu siis kielenkäytön ymmärtämiseen ideologisena vaikuttamisen välineenä. Tutkielmani perustuu kriittisen diskurssianalyysin ja retoriikan tutkimusperinteeseen. Käsittelen seuraavaksi omissa alaluvuissaan tutkielmani teoreettista taustaa diskurssintutkimuksen, retoriikan sekä journalismin näkökulmasta.

2.1 Teoreettinen tausta

Tässä luvussa erittelen tutkielmani kielitieteellistä taustaa. Esittelen ensiksi sosiaalisen konstruktionismin, joka toimii tutkielman lähtöoletuksena kielitieteen näkökulmasta. Tämän jälkeen käsittelen kriittistä diskurssianalyysiä, joka toimii tutkielmani tutkimusmenetelmänä. Ulotan diskurssien esitlemisen diskurssien ja vallan yhteyteen. Lopuksi esittelen retoriikkaa, johon perustan retoristen keinojen tarkastelun.

2.1.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Tutkielman lähtöoletuksena on kielenkäytön sosiaalinen ja funktionaalinen luonne. Funktionaalaisella lähestymistavalla tarkoitetaan kielitieteen suuntausta, jossa kielen katsotaan toimivan sosiaalisen vuorovaikutuksen välineenä (Luukka 2000, 135). Teoreettisena pohjana toimii sosiaalinen konstruktionismi, joka perustuu ajatukseen merkitysten sosiaalisesta rakentumisesta (Pietikäinen–Mäntynen 2009, 12). Konstruktionistisessa tutkimuksessa katsotaan, että merkitykset eivät vain kuvaa todellisuutta, vaan myös tuottavat ja rakentavat sitä jatkuvasti (Jokinen 1999, 10–11). Tämän takia tutkimuksessa ei voida ajatella, että todellisuus olisi ulkopuolinen ilmiö, jota olisi mahdollista tarkastella tietystä näkökulmasta.

Ihmisten välisessä kommunikoinnissa kieli on keskeinen osa, sillä sen avulla tuotetaan merkityksiä. Kielen avulla merkityksellistetään ympäröivää maailmaa: kielellä ei ainoastaan kuvata todellisuutta vaan myös rakennetaan sitä, miten ihmiset todellisuuden yksilöinä näkevät. Kielenkäyttäjät siis luovat merkityksiä omalla kielenkäytöllään. (Pietikäinen–Mäntynen 2009, 12–14.) Näitä merkityksiä luodessaan kielenkäyttäjät merkityksellistävät asioita ja kohteita, joita he havainnoivat todellisuudessa (Jokinen–Juhila–Suoninen 2004, 18). Vivien Burr määrittelee sosiaalisen konstruktionismin käsitteen sisältävän ajatuksen siitä, että ihmisten tulee suhtautua kriittisesti heitä ympäröivään maailmaan. Olennaista on tunnistaa,

että havaintomme maailmasta ja vakiintuneesta tiedosta eivät muodostu objektiivisesta ja puolueettomasta maailman havainnoimisesta. (Burr 2015, 2–3.)

2.1.2 Kriittinen diskurssianalyysi

Tarkastelen tässä tutkielmassa kieltä diskurssintutkimuksen viitekehyksessä, joka sopii tutkimuksiin, joissa analysoidaan, miten todellisuutta tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen–Juhila–Suoninen 2004, 9–10). Diskurssi voidaan ymmärtää tekstinä, jota tarkastellaan pragmaattisesta näkökulmasta sisällöllisten ja rakenteellisten seikkojen lisäksi: pragmatiikassa tutkitaan kielen ilmaisemia merkityksiä tietyssä puhetilanteessa. (Ojutkangas–Larjavaara–Miestamo–Ylikoski 2016, 180.) Diskurssin perinteisissä määritelmissä diskurssin katsotaan olevan lausetta laajempi kielellinen kokonaisuus, jolloin kielellinen analyysi kohdistuu lausetta ja virkettä laajempiin yksiköihin (Luukka 2000, 143).

Diskurssintutkimuksessa kielen katsotaan olevan todellisuutta rakentava tekijä.

Diskurssianalyysi on tällöin analyysi, jossa tarkastellaan yksityiskohtaisesti sosiaalisen todellisuuden tuottamista kielen käytön avulla. (Jokinen ym. 2004, 9–10.) Lähestyn tässä tutkielmassa diskurssintutkimusta konstruktionistisesta lähestymistavasta. Konstruktionistinen lähestymistapa kytkeytyy funktionaaliseen kielikäsitteeseen (ks. 2.1.1) ja sen kautta tutkimuskohteena on esimerkiksi, miten diskurssi rakentaa sosiaalista todellisuutta, miten se luo merkityksiä ja millaisia vaikutuksia sillä on (Luukka 2000, 154).

Kielen tarkasteleminen sosiaalisena toimintana tarkoittaa, että kielen avulla voidaan rakentaa tietoa, käyttää valtaa ja muuttaa vallassa olevia käytänteitä (Pietikäinen–Mäntynen 2009, 22–23). Kriittisessä diskurssianalyysissä tarkastelun kohteena on kielen ja sosiaalisten rakenteiden sekä tapahtumien välinen suhde. Huomio kiinnitetään ideologian, valtasuhteiden sekä diskurssin tiiviiseen suhteeseen. Kriittisessä diskurssianalyysissä käsitellään yhteiskunnallisesti ja poliittisesti merkittäviä aiheita, mikä erottaa suuntauksen muista diskurssianalyyseistä. (Pietikäinen 2000, 193.)

2.1.3 Diskurssien ja vallan yhteys

Diskurssintutkimuksen avulla tarkastellaan erityisesti sitä, miten erilaisia tapahtumia merkityksellisestään. Merkityksellistämällä tarkoitetaan merkityksen tuottamista ympäröivästä maailmasta kielen avulla. Huomio kiinnitetään siihen, millä ehdoilla tapahtumia merkityksellistään ja millaisia seurauksia tällä toiminnalla lopulta on. (Pietikäinen–Mäntynen

2009, 23.) Jokinen, Juhila ja Suoninen esittävät (2004, 43), että kielen käyttö voi johtaa ideologisiin seurauksiin, jotka liittyvät diskurssien ja vallan väliseen yhteyteen. Näitä ideologisia seurauksia voivat olla esimerkiksi tiettyjen alistussuhteiden ylläpitäminen tai niiden olemassaolon häivyttäminen (Potter–Wetherell 1989, 187). Diskurssintutkimuksessa ei pyritä löytämään ”totuudenmukaisinta” versiota jonkin tapahtuman merkityksellistämistä, vaan tarkoituksena on havainnoida, millaisen painoarvon erilaiset versiot saavat ja minkä takia. Diskurssintutkimukseen kiinnittyy tämän takia kysymykset vallasta ja tiedontuottamisesta. (Pietikäinen–Mäntynen 2009, 23.)

Diskurssien valta perustuu niiden kykyyn esittää ympäröivän maailman tapahtumia tietystä näkökulmasta. Diskurssien avulla merkityksellistetään maailmaa, jolloin ne kategorisoivat, rakentavat hierarkioita ja tarjoavat uusia näkökulmia. Diskurssintutkimuksessa diskurssin katsotaan olevan resurssi, jota käytetään tiedon rakentamisen ja jakamisen keinona. Diskurssit luovat leikkauspisteen, jossa kohtaavat kielellinen ilmiö ja yhteiskunnallinen vaikutusvalta. (Pietikäinen–Mäntynen 2009, 112–113.) Diskurssien avulla voidaan kuvata tietyn merkityksen historiallista ja poliittista vakiintumista tai pyrkimystä vakiintua totuudeksi (mt., 117–118). Tämän takia diskurssien valta on erityisen merkittävää yhteiskunnallisesti tärkeissä tapahtumissa ja poliittisissa kiistoissa (mt., 112–113).

2.1.4 Retoriikka

Retoriikassa keskeisenä lähtökohtana on tekstin tavoitteellisuus ja päämäärä, minkä lisäksi huomio kohdistetaan erityisesti siihen, millä keinoin ja missä määrin teksteillä pyritään vaikuttamaan vastaanottajiin (Mäntynen–Sääskilahti 2012, 194). Retoriikka voidaan jakaa klassiseen retoriikkaan ja uuteen retoriikkaan (mt., 195) Klassinen retoriikka pohjautuu antiikin Kreikkaan ja Aristoteleeseen, jonka puhetaidon oppikirjassa puheen vaikutuskeinot jaetaan logokseen, eetokseen ja paatokseen. Logoksella viitataan esitettyyn argumenttiin ja sen asiasisältöön, eetoksella puhujan tapoihin ilmentää omaa uskottavuuttaan ja paatoksella yleisön kykyyn ottaa argumentti vastaan sitä arvioiden. (Kakkuri-Knuutila 1998, 233).

Uudella retoriikalla tarkoitetaan 1900-luvun puolivälissä syntynyttä retoriikan tutkimusta, joka on luonteeltaan kuvailevaa ja analyttistä eikä normatiivista kuten klassinen retoriikka. (Mäntynen–Sääskilahti 2012, 196) Uudessa retoriikassa huomio kiinnitetään siihen, mitä yhteiskunnassa tapahtuu retorisen toiminnan seurauksena: siinä katsotaan, että elämä on yhteisöllisellä, poliittisella ja yhteiskunnallisella tasolla retorista (Puro 1998, 86). Marja-Liisa

Kakkuri-Knuutila sen sijaan määrittelee (1999, 241) uuden retoriikka olevan normatiivisen sijaan kuvailevaa. Myös hän tunnistaa uuden retoriikan yhteisöllisen asennoitumisen. Uuden retoriikan näkökulma on kielenkäytön konteksti- ja tilannesidonnaisuuden korostaminen, jolloin kielenkäyttöä voidaan tarkastella vaikuttamisen näkökulmasta. Uudelle retoriikalle ominaista onkin vaikuttamisen korostaminen, joka liittyy pyrkimykseen muokata vallitsevaa todellisuutta. (Mäntynen–Sääskilähti 2012, 195, 197.)

Tiettyä tapahtumaa merkityksellistettäessä voidaan käyttää retorisia keinoja perustelemaan näkökulmia ja niiden vaikuttavuutta. Retorisia keinoja voidaan ryhmitellä niiden tavoitteen mukaan erilaisiin ryhmiin. Arja Jokinen esittelee (1999, 132) retoristen keinojen jakaantuvan keinoihin, jotka keskittyvät joko väitteen esittäjään tai itse esitettyyn argumenttiin. Väitteen esittäjään keskittyvillä retorisisilla keinoilla pyritään luomaan väitteen esittäjästä mahdollisimman uskottava ja luotettava. Retorisilla keinoilla voidaan kuitenkin pyrkiä myös saamaan esitettävä väite näyttämään totuudenmukaiselta ja kannatettavalta. (Jokinen 1999, 132.)

Tyypillisiä argumentin vahvistamisessa käytettäviä retorisia keinoja ovat esimerkiksi kvantifioinnit, ääri-ilmaisut sekä metaforat. Kvantifioinnilla eli määrällistämällä voidaan vahvistaa esitettyä argumenttia esimerkiksi lukujen, prosenttien tai laatusanojen avulla (Jokinen 1999, 146–148). Kvantifioinnin avulla pystytään esimerkiksi korostamaan jonkin ilmiön suuruutta tai pienuutta. Myös ääri-ilmaisujen avulla voidaan toteuttaa kvantifiointia korostamalla numeerisia ääripäitä. Ääri-ilmaisuja käytetään kuitenkin retorisenä keinona myös kuvauksen kohteen piirteiden maksimoimisessa ja minimoimisessa (Jokinen 1999, 150–152). Tekstin vakuuttavuutta voidaan lisätä lisäksi metaforien käytöllä. Metaforien avulla voidaan aktivoida merkityspotentiaaleja: tietyn tapahtuman kuvaaminen metaforien avulla voi tehdä tuntemattomasta tapahtumasta ymmärrettävämmän, kun siihen liitetään merkityksiä aiemmin tunnetusta aihepiiristä. Toisaalta metaforien avulla voidaan myös tehdä tutusta tapahtumasta tuntematon liittämällä siihen uusia piirteitä. (Jokinen 1999, 148–150.) Jotta metaforien käyttö viestinnässä on tehokasta, lähettäjän ja vastaanottajan tulee ymmärtää metafora samalla tavalla. Tämä tuo esiin metaforan kulttuurisidonnaisuuden. (Kakkuri-Knuutila 1998, 258–260.)

2.2 Journalistinen tausta

Tässä luvussa esittelen tutkielmani journalistisia lähtökohtia. Erittelen ensiksi erilaisia journalistia juttutyyppejä, jonka jälkeen tarkastelen uutismedioiden vaikutusvaltaa.

2.2.1 Uutistyytit ja pääkirjoitus

Sanomalehdet sisältävät erilaisia niille ominaisia tekstilajeja. Pertti Hemánus määrittelee (1990, 82) *uutisen* olevan luonteeltaan neutraali, faktapohjainen ja ajankohtainen todellisuuden kuvaus. Mikko Bruun, Ilkka Koskimies ja Ilkka Tervonen esittävät uutisen olevan journalismin vanhin ja vakioitunein muoto. Uutiset perustuvat journalismin tekstilajeista voimakkaimmin aktuaalisuuteen ja faktuaalisuuteen: aktuaalisuudella tarkoitetaan pyrkimystä välittää uutinen mahdollisimman nopeasti sen tapahtumahetkestä ja faktuaalisuudella uutisen tosiasiapohjaisuutta. (1986, 52–54.)

Uutisten lisäksi sanomalehdet julkaisevat *uutiskommentteja* (aineistossa *kommentteja* ja *analyysyjä*), joissa pääpaino on raportoinnin sijaan tapahtuman tulkitsemisessa. Bruun, Koskimies ja Tervonen esittävät (1986, 152), että uutiskommentissa tulkitaan, mistä tapahtumassa on kyse ja mitä seurauksia sillä voi olla. Lisäksi uutiskommentille ominainen piirre on toimittajan oman äänen kuuluminen: toisin kuin uutisessa, uutiskommentissa toimittaja ei ole näkymättömissä vaan toimii tapahtumaa tulkitsevana asiantuntijana (mt., 153). Pääkirjoitusten Hemánus esittelee (1990, 82) olevan institutionaalinen kannanotto aiheesta, joka on esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa.

2.2.2 Uutismedioiden vaikutusvalta

Sari Pietikäinen esittää (2000, 191), että nyky-yhteiskunnassa kielen merkitys on kasvanut, sillä joukkotiedotusvälineiden myötä useammat elämänalueet ovat kaikkien tavoitettavissa. Termillä *lingvistinen käänne* viitataan kielen aseman nousuun yhteiskunnallisen muutoksen myötä: kieli toimii nykyään ikään kuin tapahtumapaikkana, jossa yhteiskunnallisia tapahtumia merkityksellistetään, mutta myös tuodaan tai jätetään tuomatta julki.

Uutisten kielellä on yhteiskunnallista vaikuttavuutta, sillä medioilla on mahdollisuus välittää tietoa tapahtumista tietystä näkökulmasta suurille yleisöille (Fowler 1991, 122). Antti-Pekka Pietilä esittää (2007, 375–376), että medialla on valta päättää, mistä aiheista yhteiskunnassa keskustellaan ja kuinka niistä puhutaan: etenkin suuret uutistoimitukset kykenevät käyttämään valtaa yhteiskunnallisella tasolla valitessaan, mitä aiheita nostetaan keskusteluaiheiksi. Medialla on merkittävä vaikutus siihen, miten ihmiset päätyvät muodostamaan mielipiteitä ympäröivästä todellisuudesta. (mt., 395–396.) Informatiivisissa teksteissä kertojan on esitettävä kertomuksensa tietystä näkökulmasta. Tapahtumien kuvaaminen ei siis ole mahdollista objektiivisesti, mutta tietyn näkökulman valinnan tietoisuus vaihtelee erilaisissa

teksteissä. Jyrki Kalliokoski esittää, että näkökulman käsite voidaan liittää kielenkäytössä ideologiaan. (Kalliokoski 1996, 13.)

Joukkotiedotuksen käyttötavoista voidaan erottaa kaksi ääripäätä: puhtaasti ekspressiivinen eli elämyshakuinen käyttö perustuu elämysten tuottamiseen, kun taas instrumentaalinen eli tiedollis- ja toiminnallishakuinen käyttö pohjautuu pyrkimykseen vastata yleisön tiedollisiin ja toiminnallisiin tarpeisiin (Bruun–Koskimies–Tervonen 1986, 63). Journalismin kentän pienentyneet resurssit, voimakas kaupallistuminen ja kiristynyt kilpailutilanne ovat johtaneet tarpeeseen kilpailla lukijoiden huomiosta (Kivikuru–Rantanen, 1994, 87–90). Pietilä esittää (2007, 379–383), että mediat ovat alkaneet tuottaa tämän takia jopa entistä köyhempää sisältöä. Tällöin myös ekspressiivinen käyttö tulee ajankohtaiseksi, kun yleisöistä kilpailtaessa tulee tuottaa sisältöjä, jotka kiinnostavat lukijoita.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan yhteiskunnallista kriisiä, jonka kuvaamisessa voidaan käyttää ekspressiivistä joukkotiedotuksen käyttötapaa. Hakala ja Huhtala esittävät (2007, 173), että kaupalliselle medialle juuri kriisit, katastrofit ja skandaalit ovat tärkeitä tapahtumia myynnin kannalta: näkyvimmän julkisuuden saavat heidän mukaansa tällaisissa tilanteissa eniten tunteisiin vetoavat tapahtumat, kuten yksityisten rajojen ylitys.

3 Aineisto ja menetelmä

Tässä luvussa esittelen yksityiskohtaisemmin aineistoani ja aineistonkeruuprosessiani. Perustelen, miksi tutkielmassa tarkastellaan juuri Yleisradion ja Ilta-Sanomien verkkojulkaisuja. Etenen aineistonkeruun esittelemisestä tutkielman menetelmään.

3.1 Aineistonkeruu

Valitsin tarkasteltavaksi mediaksi Yleisradion, sillä se edustaa julkisin verovaroin rahoitettua valtamediaa. Ylellä on vahva asema suomalaisessa mediakentässä, sillä se on arvotettu Suomen luotetuimmaksi uutismediaksi (Sanz–Müller 2025, 2). Ylen sisältöjä pidetään myös luotettavana, sillä 83 prosenttia suomalaisista luottaa Ylen uutisiin (Reuters Institute 2025, 81). Toiseksi tarkasteltavaksi uutismediaksi valitsin Ilta-Sanomat, sillä halusin aineistoon mukaan iltapäivälehdiksi luokitellun uutismedian. Ilta-Sanomat tavoittaa verkossa viikoittain 60 prosenttia suomalaisista, mikä on eniten kaikista suomalaisista verkkomedioista (Reuters Institute 2025, 81.) Aune Sanzin ja Jenni Müllerin tutkimuksen perusteella (2025, 22) suomalaisten tärkein tai toiseksi tärkein uutislähde verkossa oli vuosina 2022–2025 Ilta-Sanomat tai Yle.

Valikoin Ilta-Sanomat ja Ylen aineistolähteikseni myös siksi, että ne ovat suuria suomalaisia medioita, joilla on vaikutusvaltaa. Pietilän mukaan (2007, 375–376) suuret mediat ovat luomassa valtajulkisuutta ja määrittelemässä median välittämää todellisuuskuvaa. Tarkastelemalla iltapäivälehteä ja valtamediaa tutkielmassa analysoidaan luotettavuudella mitattuna kahta erilaista uutismediaa. Suomen luotetuimman median kanssa on mielenkiintoista tarkastella iltapäivälehteä, joka kerää luotettavuusmittauksessa merkittävästi vähemmän luottamusta. Sanzin ja Müllerin tutkimuksen mukaan (2025, 12) 81 prosenttia vastaajista arvioi Ylen uutiset luotettaviksi, kun taas Ilta-Sanomien vastaava osuus oli 33 prosenttia.

Tutkielmani aineisto on kerätty medioiden verkkojulkaisuista. Päädyin tarkastelemaan verkkojulkaisuja juuri Ilta-Sanomien ja Yleisradion osalta, sillä verkossa Yleisradion kaltaisen perinteistä asiajournalismia tuottavan julkaisija sisällön on katsottu lähestyvän iltapäivälehtien kevyempää sisältöä (Pietilä 2007, 240–242). Aineiston keräämisessä on hyödynnetty Ilta-Sanomien ja Ylen verkkosivujen hakutyökalua. Rajasin hakutyökalun haun koskemaan uutisia, jotka sisältävät sanan ”turvapaikanhakija”, ”itäraja”, ”kriisi” tai ”hybridivaikuttaminen”. Valikoin sanat itse, mutta tarkastelin pohjustukseksi millaisia

avainsanoja kyseisen aihepiirin uutiset sisältävät. Valitut uutisjutut on rajattu myös julkaisuajankohdan perusteella. Hain aineistokseni artikkeleja 1.10.2023 ja 15.1.2024 väliseltä ajalta, koska itärajan tilanne oli tällä aikavälillä eniten esillä mediassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tämä aikaväli pitää sisällään itärajalla ilmenneen turvapaikanhakuilmiön kiihtymisen vaiheen marraskuusta sen väliaikaiseen päättymiseen itärajan rajanylityspaikkojen sulkemisen takia. Kaikki Suomen ja Venäjän välisellä maarajalla sijaitsevat rajanylityspaikat suljettiin määräaikaaisesti 30.11.2023 alkaen (Sisäministeriö, 2023). Aineiston artikkelien julkaisu sijoittuu välille 12.11.2023–12.1.2024.

Kahdesta uutismediasta keräämäni aineisto koostuu 17 erilaisesta tekstistä, jotka edustavat medialle tyypillisiä tekstilajeja (ks. 2.5) seuraavasti:

Asetelma Aineiston tekstilajit uutismedioittain

Lehden nimi ja tekstien lukumäärä	Tekstilajien erottelu
Yle, 10 artikkelia	8 uutista 2 analyysia
Ilta-Sanomat, 7 artikkelia	4 uutista 2 pääkirjoitusta 1 kommentti

Faktapohjaisia ja neutraaleja, tietoa välittäviä journalistisia tekstejä edustavat 12 uutiseksi määriteltyä tekstiä. Tilannetta tulkitsevia tekstejä aineistossa ovat Yleisradion analyysit ja Ilta-Sanomien pääkirjoitukset ja kommentti. Nämä tekstit rakentuvat toimittajan oman äänen kuulumisen kautta ja sisältävät tapahtuman tulkintaa, taustoittamista ja seurauksien ennakkointia.

Aineisto ei anna täydellistä kuvaa suomalaisen median käyttämästä kielestä itärajan tilanteen kuvaamisesta. Vaikka aineisto perustuu kahteen laajalevikkiseen julkaisuun, ei sen perusteella voida tehdä kattavaa yleistystä journalismin tavasta käyttää retorisia keinoja uhkakuvia kuvatessa. Aineiston perusteella voidaan kuitenkin tehdä havaintoja kyseisissä medioissa käytetystä kielestä ja analysoida tällä otannalla ilmeneviä toistuvuuksia.

3.2 Menetelmä

Tämä tutkielma on luonteeltaan laadullinen ja aineistopohjainen tutkimus. Tutkielman tutkimusmenetelmä on kriittinen diskurssianalyysi. Analysoin tutkielmani aineiston laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysissä käydään aineisto yksityiskohtaisesti läpi, minkä yhteydessä siitä kerätään tutkielman kannalta merkittäviä asioita ylös: havainnot luokitellaan ja niistä kirjoitetaan lopuksi yhteenveto (Tuomi–Sarajärvi 2018, 104–106). Jaottelen kriittisen diskurssianalyysin pohjalta aineistossa esiintyviä ja toistuvia diskursseja, joiden tulkitsen rakentavan uhkaa. Lisäksi tarkastelen näiden diskurssien rakentumisesta tunnistamiani retorisia keinoja luvussa 2.1.4 esitellyn jaon perusteella. Analyysissä en analysoi aineistossa ilmeneviä argumentteja, vaan tarkasteluni kohdistuu retorisiin keinoihin.

Toteutan aineiston laadullisen analyysin keräämällä valitsemani artikkelit yhteiselle tiedostolle, johon teen merkintöjä ja kirjauksia havaitsemistani uhkadiskursseja muodostavista ilmauksista. Listaan eri diskursseja rakentavia ilmaukset erilliselle tiedostolle. Tämän jaottelun jälkeen analysoin aineistosta ilmeneviä retorisia keinoja ja yhdistän retoristen keinojen käytön aineistosta erittelemiini uhkaa muodostaviin diskursseihin.

On tarpeen huomioida, että erilaiset diskurssit voivat edustaa useampia ryhmiä. Jokinen, Juhila ja Suoninen esittävät (2004, 28–29), että diskurssit määrittyvät myös suhteessa toisiinsa: diskurssit voivat olla rinnakkaisia, mutta myös keskenään kilpailevia merkityssuhteita. Tämän takia diskurssien jaottelu on tulkinnanvaraista. Erityisesti on huomioitava, että diskurssit voivat olla päällekkäisiä eli ne voivat edustaa useita ryhmiä yhtä aikaa.

4 Analyysi

Tässä luvussa erittelen aineistosta tekemiäni havaintoja. Tutkielmassani diskursseja analysoidaan ilman tarkempia lähtörajuksia, jolloin tavoite on tunnistaa mahdollisimman laajasti erilaisia aineistossa ilmeneviä diskursseja. Esittelen aluksi aineistosta tunnistamiani uhkaa luovia diskursseja, joita käsittelem omissa alaluvuissaan. Erottelen jokaisen diskurssin rakentamisessa käytettyjä retorisia keinoja alalukujen yhteydessä. Uhkadiskurssien jälkeen käsittelem muita aineistosta tekemiäni havaintoja. Tarkastelen uhkakuvia, jotka voivat edustaa useita diskursseja. Lopuksi esittelen eri uutisjuttujen ja -medioiden välillä tunnistamiani eroja.

4.1 Uhan diskurssit

Tässä luvussa tarkastelen aineiston uutisjuttujen rakentamaa kuvaa uhasta. Erittelen tunnistamiani diskursseja omissa alaluvuissaan, joissa perehdyn kunkin diskurssin rakentamiseen eri retoristen keinojen avulla. Käytän analyysissä lyhennettä Yle Yleisradion julkaisusta ja IS Ilta-Sanomien julkaisusta. Aineistosta otetut suorat lainaukset ovat alkuperäisessä kirjoitusasussaan eli niiden mahdollisia kirjoitusvirheitä ei ole korjattu.

4.1.1 Poikkeuksellisuusdiskurssi

Itärajan tilanteen kuvauksessa korostetaan selvästi tapahtumien poikkeuksellisuutta. Esittämällä normaalin ja rauhallisen tilanteen muuttuneen poikkeavaksi luodaan lukijoille mielikuva siitä, että jokin itärajalla on muuttunut ennustamattomampaan ja huonompaan suuntaan. Poikkeuksellisuuden kuvauksessa korostuvat kaksi eri näkökulmaa: itärajalle saapuvien turvapaikanhakijoiden lukumäärä sekä venäläisviranomaisten toiminnan muutos.

Itärajalle saapuvien turvapaikanhakijoiden määrän kuvauksessa hyödynnetään kvantifointia eli määrällistämistä (ks. 2.1.4). Turvapaikanhakuilmiöstä raportoinnissa numeerista ja ei-numeerista kvantifointia käytetään erityisesti turvapaikanhakijoiden määrästä kerrottaessa. Tällä tavalla luodaan mielikuvaa mitattavissa olevasta konkreettisesta tiedosta. Kvantifointia analysoidaessa voidaan tutkia, millaisia asioita määrällistetään, kuinka määrällistämistä käytetään argumentaation vahvistamiseen ja mitä määrällistämällä saadaan aikaan. (Jokinen 1999, 146–148.) Esimerkissä (1) turvapaikanhakijoita ei nimetä suoraan uhaksi, mutta heidän lukumääränsä merkittävä muutos luo uhkakuvaa siitä, kuinka poikkeuksellisen paljon heitä on itärajalle saapunut.

- (1) Kaakkois-Suomen rajalle on saapunut viime kuukausina **poikkeuksellisen paljon** ihmisiä, joilla ei ole tarvittavia matkustusasiakirjoja. (YLE1, 12.11.2023).

Poikkeuksellisuuden kuvaamisessa korostuvat erityisesti ilmiön alkuvaiheessa havainnot muutoksesta Venäjän viranomaisten toiminnassa. Esimerkissä (2) kuvataan neutraalisti, että Venäjän viranomaiset ovat muuttaneet käytäntöään päästää turvapaikanhakijoita ilman tarvittavia matkustusasiakirjoja rajalle.

- (2) Venäjän viranomaiset eivät ole aiemmin sallineet matkustamista Venäjältä Suomen rajanylityspaikoille, jos tarvittavia matkustusasiakirjoja ei ole ollut. Nyt **Venäjän viranomaisten toiminta on muuttunut** ainakin Kaakkois-Suomen rajalla, Rajavartiolaitos kertoo. (YLE1, 12.11.2023.)

Ääri-ilmaisuilla voidaan kvantifioinnin lisäksi korostaa piirteitä, joita kuvattavaan kohteeseen tai ilmiöön halutaan liittää: kuvattavan kohteen piirteitä voidaan maksimoida tai minimoida (ks. 2.1.4). Itärajan tilanteen taustojen hahmottuessa suomalaisille viranomaisille ja poliitikoille retoriikassa tapahtuu selvä muutos syyttävämpään ilmaisutapaan. Esimerkissä (3) itärajan tilanteen poikkeuksellisuuden kuvaamisessa käytetään ääri-ilmaisuja *erittäin*, jolla maksimoidaan tilanteeseen liittyvän ainutlaatuisuuden piirteitä.

- (3) On **erittäin poikkeuksellista**, että Suomeen yritetään vaikuttaa välineellistetyllä maahantulolla. Suomella on perusteltu syy epäillä, että maahantulo on vieraan valtion tai muun vaikutuksesta tapahtuvaa, Orpo jatkoi. (IS7, 26.11.2023.)

Tilanteen poikkeuksellisuutta korostamalla lukijalle välitetään mielikuva, että tilanteeseen käytettävät rajoitustoimet ovat oikeutettuja ja perusteluja. Maksimoimalla kuvattavan tilanteen erityisyyttä huomio kiinnitetään vain tässä tilanteessa tarpeellisiin toimenpiteisiin: mikäli argumentaatiossa ei korostettaisi poikkeuksellisuutta, voitaisiin sitä kritisoida toimien todellisella välttämättömyydellä.

Poikkeuksellisuuden kuvaus ei rajoitu pelkästään turvapaikanhakijoiden määrään ja Venäjän viranomaisten toimintaan, vaan itärajan tilannetta kehystetään esimerkiksi (4) laajemmassa kontekstissa sen jälkeen, kun raja suljetaan vallitsevan tilanteen takia kokonaan.

- (4) Kaikki liikenne suljetuilla rajanylityspisteillä katkeaa - - erilaisia rajoituksia on ollut rajalla viime aikoina esimerkiksi **koronpandemiaan** sekä **Venäjän hyökkäyssotaan** liittyen. Kaikki liikenne ei kuitenkaan ole ollut poikki. Nyt tilanne on toinen. Edes Suomen tai Venäjän kansalaiset, eikä rahtiliikenne pääse rajan yli. (YLE7, 16.11.2023.)

Päätöksen poikkeuksellisuuden perustelemisessa hyödynnetään esimerkissä (4) tapahtuman rinnastamista aiempiin Suomea koskettaneisiin kriiseihin. Uutisessa korostetaan vallitsevan tilanteen aiempaa vakavampaa luonnetta vertaamalla sitä koronapandemiaan ja Venäjän hyökkäyssotaan: kyseiset kriisit eivät pakottaneet Suomea sulkemaan koko itärajaa, mutta itärajan pakolaiskriisin takia se on välttämätöntä.

Aineistossa korostuu itärajalle saapuvien turvapaikanhakijoiden määrällistäminen, joka voidaan välineellistettynä tulkita myös uhan määrällistämiseksi. Kuvaamalla turvapaikanhakijoiden määrää viestitään ilmiön kiihtymisestä sekä rauhoittumisesta: tällä tavalla uhkakuvaksi muodostuu turvapaikanhakijoiden määrän kasvu sekä arviot siitä, kuinka paljon turvapaikanhakijoita kokonaisuudessaan voi itärajalle ilmestyä.

4.1.2 Hallitsemattomuusdiskurssi

Hallitsemattomuusdiskurssiin sisällytän uutisissa korostuvan näkökulman Suomen kyvyttömyydestä vaikuttaa itärajalle saapuvien turvapaikanhakijoiden määrään sekä uhkakuvan, johon liittyy Venäjän mahdollisuus kiihdyttää turvapaikan hakijoiden määrän kasvua itärajalla. Hallitsemattomuutta ja siitä aiheutuvaa uhkaa rakennetaan esimerkissä (5) käyttämällä ääri-ilmausta ja yleiseen konsensukseen viittaamista.

(5) Venäjältä Suomeen Vaalimaan ja Nuijamaan rajanylityspaikoilta **virtaa koko ajan enemmän** turvapaikanhakijoita. (IS3, 15.11.2023.)

Turvapaikanhakijoiden saapumista rajanylityspaikoille kuvataan esimerkissä (5) metaforisesti *virrata*-verbiä hyödyntämällä. Metaforien käytöllä voidaan ilmaista jotain asiaa sellaisilla käsitteillä, jotka eivät varsinaisesti kuvaa sitä kirjaimellisesti: tietystä ilmiöstä voidaan tehdä ymmärrettävämpi liittämällä siihen merkityksiä jostain jo tunnetusta. (Jokinen 1999, 148, ks. 2.1.4.) Esimerkissä 5 *virrata*-verbin merkitys laajennetaan kattamaan turvapaikanhakijoiden liikkuminen rajan yli. Esittämällä, että turvapaikanhakijat saapuvat rajalle *virtaamalla* heikennetään myös toimijuuden korostumista: *virtaaminen* ei ilmaise, minkä takia tai kenen avulla he itärajalle saapuvat. Verbi luo mielikuvan ilmiöstä, joka tapahtuu tällä hetkellä väistämättömästi.

Ilmiön hallitsemattomuutta korostetaan kuvaamalla turvapaikanhakijoiden *virran* jatkuvan itärajalla *koko ajan*. Ajallinen ääri-ilmaus *koko ajan* luo tässä kontekstissa uhkakuvan jatkuvasta saapumisesta. Ilmauksessa käytettävä verbivalinta ja ajallinen ilmaus eivät ole neutraaleja tapoja kuvata ilmiötä, vaan ne kehystävät ilmiötä tietystä näkökulmasta.

Ilmaisutapa sisältää tunnelatauksen, joka korostaa ilmiön hallitsemattomuutta, jatkuvuutta ja uhkaavuutta.

Itärajan tilanteesta uhkaavan ja hallitsemattoman mielikuvan luomisessa käytetään metaforaa myös esimerkissä (6), jossa itäraja kuvataan läpipääsemisen estävänä rakenteena.

- (6) Itäraja **vuotaa** taas – Putinin Venäjä puhuu silti itse ”Suomen vastaisen rajan tehotarkastuksista”. (IS2, 12.11.2023.)

ITÄRAJA VUOTAA -metaforassa *vuotaa*-verbiä käytetään ilmaisemaan turvapaikanhakijoiden rajan ylittämistä. Metaforassa *vuotaa*-verbin merkitys laajennetaan kattamaan prototyypin nesteen vuotamisen lisäksi ihmisten liikkumisen: Ilmaisemalla, että *raja vuotaa* korostetaan ilmiön ei-toivottua luonnetta. Esitystapa ei ole neutraali, vaan sisältää ajatuksen ilmiön negatiivisesta luonteesta.

Luokittelen esimerkissä 6 käytettävän *taas*-adverbin tehokeinoksi, jonka avulla artikkelissa korostetaan ilmiön toistuvuutta. Turvapaikanhakijoiden yhtäkkistä ilmestymistä itärajalle kuvataan ilmaisemalla, että ilmiö ei ole ainutkertainen: *Taas*-adverbin avulla ilmaistaan, että näin on tapahtunut aiemminkin. Jokinen esittää (1999, 151), että ääri-ilmaisua käyttämällä voidaan kuvata toiminnan säännönmukaisuutta, jolloin se on vakavasti otettavampaa kuin satunnainen toiminta. Kuvaamalla itärajan ilmiötä jälleen tapahtuvaksi lukijalle välitetään mielikuvaa ilmiöstä, joka on tapahtunut aiemminkin eikä sen uusiutumista ole kyetty estämään.

Metafora tukee uutisjutuissa käytettävää TURVAPAIKANHAKIJOIDEN VIRTAA -metaforaa: metaforat luovat yhdessä mielikuvaa hallitsemattomasta tilanteesta, jota ei kyettä estämään. Luokittelen esimerkissä 6 käytettävän *taas*-adverbin tehokeinoksi, jonka avulla artikkelissa korostetaan ilmiön toistuvuutta. Turvapaikanhakijoiden yhtäkkistä ilmestymistä itärajalle kuvataan ilmaisemalla, että ilmiö ei ole ainutkertainen: *Taas*-adverbin avulla ilmaistaan, että näin on tapahtunut aiemminkin. Jokinen esittää (1999, 151), että ääri-ilmaisua käyttämällä voidaan kuvata toiminnan säännönmukaisuutta, jolloin se on vakavasti otettavampaa kuin satunnainen toiminta. Kuvaamalla itärajan ilmiötä jälleen tapahtuvaksi lukijalle välitetään mielikuvaa ilmiöstä, joka on tapahtunut aiemminkin eikä sen uusiutumista ole kyetty estämään.

Mainitsemalla, että *vuotaminen* tapahtuu *taas*, ilmiö rinnastetaan myös talven 2015–2016 rajakriisiin, joka oli luonteeltaan samantyylinen tapahtumien ketju kuin tässä tutkielmassa

tarkastelemani ilmiö: *vuotamisen* kerrotaan viimeksi tapahtuneen kyseisen rajakriisin aikana. Myös Ylen artikkelissa (16.11.2023) rinnastetaan käynnissä oleva ilmiö vuoden 2015 ja 2016 tapahtumiin.

- (7) Ulkopoliittisen instituutin tutkija Jyri Lavikainen näkee viime päivien Itärajan tilanteessa yhtäläisyyksiä **vuosien 2015 ja 2016** Venäjältä tulleeseen **turvapaikanhakijavirtaan**. (YLE6, 16.11.2023.)

Esimerkissä (7) käytetään myös TURVAPAIKANHAKIJOIDEN VIRTAA -metaforaa kuvaamalla vuoden 2015 ja 2026 tapahtumia *turvapaikanhakijavirraksi*. Itärajalla todistettujen ilmiöiden rinnastamisella lukijalle korostetaan ajatusta siitä, että itärajalla vallitseva tilanne on yhtä vakava ja poikkeuksellinen kuin edellisen rajakriisin aikana.

Itärajankriisin tilannetta käsitellään myös vastaanottokeskusten arjen näkökulmasta. Esimerkissä (8) esitetään, että turvapaikanhakijoiden saapuminen voi johtaa tarpeeseen siirtää vastaanottokeskuksissa jo majoittuvia ihmisiä Suomen sisällä. Näitä muutoksia ei kuvata neutraalisti, vaan ääri-ilmaisua käyttämällä.

- (8) Itärajan turvapaikanhakijat voivat **pyöräyttää** vastaanottokeskusten **majoituskarusellia koko maassa**. (YLE4, 21.11.2023.)

Korostamalla, että itärajan tilanne saattaa johtaa muutokseen *koko maassa* välitetään mielikuvaa siitä, että itärajalle saapuvilla turvapaikanhakijoilla on laajoja vaikutuksia koko Suomen alueella. Kuvaamalla majoituksessa mahdollisesti tehtäviä muutoksia *majoituskaruselli*-substantiivilla syntyy mielikuva toiminnan tehottomuudesta ja järjettömyydestä. Samalla se asettaa lukijan arvioimaan suomalaisen yhteiskunnan valmiutta vastata itärajan tapahtumiin: muutosten kuvaaminen *karuselliksi* muutaman sadan turvapaikanhakijan takia luo mielikuvaa siitä, että Suomen viranomaisilla ei ole edellytyksiä hallita suurempaa turvapaikanhakijoiden määrää.

Hallitsemattomuus korostuu myös esimerkissä (9), jossa haastatellaan itärajan kautta Suomeen tullutta turvapaikanhakijaa. Haastateltava kertoo, miten rajan toisella puolella salakuljettajat houkuttelevat turvapaikanhakijoita pyrkimään itärajan kautta Suomeen:

- (9) Oman salakuljettajan Salami oli löytänyt Telegramista. Hänen mukaansa Suomen rajalle kohdistuvien matkojen markkinointi somessa on voimistunut viime aikoina: ”Salakuljettajat kutsuvat kaikkia tulemaan. **Oikein toivotetaan, että nyt on tie auki.**” (YLE5, 26.11.2023.)

Turvapaikanhakijan haastatteleminen on poikkeuksellinen lähde aineistoni perusteella. Ylen artikkeli on ainoa, johon on pyydetty suoraan kommentti itärajan yli tulleelta. Artikkelissa tehdään selkeä poikkeus äänessä olevaan puhujakategoriaan muihin artikkeleihin verrattuna: pääosin aineistoni artikkeleissa äänessä ovat arvostetussa kategoriassa olevat tahot, kuten poliitikot ja viranomaiset. Jokinen esittää (1999, 135), että arvostetuista kategorioista lausuttu puhe saa helpommin vakuuttavan puheen statuksen. Esimerkissä (9) turvapaikanhakijan kategoriasta lausuttu puhe tuodaan selkeästi esille ja se on luomassa mielikuvaa siitä, että itärajalle voi olla tulossa hallitsemattomasti lisää turvapaikanhakijoita.

Samaa uhkakuvaa muodostetaan muissa aineiston uutisjutuissa vetoamalla auktoriteetteihin, kuten esimerkiksi (10) mainittaviin Rajavartiolaitokseen ja muihin viranomaisiin.

- (10) **Potentiaalisia maahantulijoita** saapuu edelleen Luoteis-Venäjälle Suomen **rajoitustoiminnasta huolimatta**. Rajavartiolaitoksen ja muiden viranomaisten arvio on, että **ilmiö tulee todennäköisesti voimistumaan entisestään**, Orpo kertoi.” (IS7, 28.11.2023.)

Esimerkissä (10) puhujakategoriana käytetään pääministeriä, joka on itsessään hyvin vahva auktoriteetti kommentoimaan itärajan tilannetta. Kyseisessä esimerkissä hallitsemattomuusdiskurssia luo pääministerin lausunto siitä, että itärajan Venäjän puolella odottavia henkilöitä nimitetään *potentiaalisiksi maahantuloiksi* ja heidän kerrotaan saapuvan Suomen lähetyville *rajoitustoiminnasta huolimatta*. Auktoriteetin lausunto vahvistaa lukijalle välittyvää mielikuvaa tilanteesta, joka on syntymässä sen estämisyryksistä huolimatta. Toteamalla auktoriteetteihin vedoten, että itärajalla todistettava ilmiö on *todennäköisesti voimistumassa entisestään* korostetaan tilanteen eskaloitumisen mahdollisuutta: tällöin luodaan mielikuvaa sekä hallitsemattomasta tilanteesta, että sen eskaloituvasta luonteesta.

On kuitenkin huomioitava, että auktoriteetteihin vetoaminen on yksi vaikuttamisen keinoista, joihin en keskity tässä analyysissä. Vaikuttamisen keinoilla pyritään muokkaamaan vastaanottajien mielipiteitä tai käyttäytymistä, minkä takia niiden analysointi olisi myös uhkadiskurssien tarkastelun kannalta mielekästä. Tämän analyysin huomio on kuitenkin retorisisissa keinoissa, jolloin tarkastelu kohdistuu kielen tehokeinoihin.

4.1.3 Eskaloitumisdiskurssi

Hallitsemattomuusdiskurssin kanssa tulkitseen hyvin läheiseksi diskurssiksi eskaloitumisdiskurssin, johon katson kuuluvan kuvaukset ilmiön mahdollisesti ja

todennäköisesti laajentumisesta. Uhan muodostumisen kannalta kuvaukset tilanteen mahdollisesti pahenemisesta eri skenaarioissa ovat esimerkkejä siitä, millaiset uhkakuvat saavuttavat valta-aseman uutismediassa ja sitä kautta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tätä kuvataan esimerkissä (11) väittämällä, että eskalaatio itärajalta on väistämätön.

- (11) **Tilanne on eskaloitumassa joka tapauksessa.** Tämä tarkoittaa sitä, että Suomen on tarvittaessa varauduttava sulkemaan koko itäraja. – – Nyt maalailaan jo kauhukuvia, miten Suomen vastaiselle rajalle **tulee satoja ellei tuhansia maapyrkijöitä**, jotka palelevat rajapuomin takana. (IS3, 15.11.2023.)

Toteamalla, että itärajan tilanne on *eskaloitumassa joka tapauksessa* esimerkissä (11) käytetään faktuaalistavaa argumentaatiota ääri-ilmauksen *joka tapauksessa* kanssa. Faktuaalistavalla argumentaatiolla eli vaihtoehdottomuuspuheella asiat pyritään saamaan näyttämään tulkinnoista riippumattomilta tosiasioilta, jotka on vain hyväksyttävä (Jokinen 1999, 140–141). Esittämällä, että itärajan tilanteeseen ei olisi olemassa mitään ratkaisua, muodostuu lukijalle epätoivoinen kuva. Uhkaa korostetaan esittämällä narratiivisesti *kauhukuvaa*, jossa turvapaikanhakijoiden mahdollista määrää kuvataan kvantifioimalla sanoilla *satoja ellei tuhansia*. Turvapaikanhakijoista käytetään lisäksi latautunutta substantiivia *maapyrkijä*. Kuvaamalla turvapaikanhakijoita *maapyrkijöiksi* esimerkissä luodaan kuvaa maahan väkisin haluavista henkilöistä, joilla ei ole esimerkiksi suojelun tarvetta.

Turvapaikanhakijan kategoriasta lausuttuna tilanteen mahdollista eskaloitumista merkityksellistetään myös uhkakuvaa luoden, sillä itärajan yli Suomeen saapunut turvapaikanhakija korostaa ilmiön taustalla olevaa tahallisuutta ja eskaloitumisen riskiä.

- (12) Kysymme Salamilta, mitä hän uskoo tapahtuvan, jos Suomi laittaisi koko rajan kiinni. ”Ylityspaikoille yritetään varmasti väkisin. Olen kuullut uusilta tulijoilta **venäläisten** sanovan että teillä on oikeus anoa turvapaikkaa, joten **ylittäkää raja vaikka rynnäköllä.**” (YLE5, 26.11.2023.)

Esimerkissä (12) turvapaikanhakija nimeää lausunnossaan toimijaksi *venäläiset*. Lisäksi hän esittää kuulleensa, että venäläiset ohjeistavat tulevia rajanylittäjiä saapumaan Suomeen *vaikka rynnäköllä*, joka on retorisesti hyvin latautunut ilmaus. Ilmaus luo mielikuvaa venäläisten valmiudesta yllyttää turvapaikanhakijoita aggressiiviseen käytökseen.

Eskaloitumisdiskurssia luodaan myös esimerkissä (13) metaforalla TYYNTÄ MYRSKYN ALLA, joka viestii, että itärajan tilanne olisi pahenemassa, vaikka edeltävänä yönä rajanylityspaikalle ei ole tullut yhtään turvapaikanhakijaa.

- (13) Myös yö oli rauhallinen, eikä tulijoita näkynyt missään päin itärajaa. **Myrskyn alla on usein tyyntä.** Kaikki asiantuntijat ovat varmoja, että Putin ei jätä asiaa tähän. (IS6, 29.11.2023.)

Esimerkissä (13) käytettävä metaforinen ilmaus ei ole neutraali tapa kuvata mahdollisia skenaarioita itärajalla: se välittää ajatuksen siitä, että turvapaikanhakijoita on tulossa väistämättä lisää, ja suomalaisten on varauduttava tähän. Esittämällä, että itärajan tilanne on jatkumassa, ylläpidetään uhkakuvaa siitä, että vaikka tilanne olisi välillä rauhallisempi, rauhan tunteeseen ei saa tyytyä, sillä se ei tule kestävänsä pitkään.

Eskalaation mahdollisuutta perustellaan kvantifioimalla turvapaikanhakijoiden mahdollista maksimaalista lukumäärää. Kvantifioinnissa korostuvat erityisesti arviot siitä, kuinka suuri määrä turvapaikanhakijoita itärajalle voi enimmillään saapua.

- (14) Jos vastaavasti Suomesta leviää tietoja, että tänne on helppo tulla, tulijoita kyllä riittää. Venäjällä arvioidaan olevan miljoonia paperittomia, joten Suomi voi joutua kohtuuttoman **paineen** kohteeksi. (IS3, 15.11.2023.)

Esimerkissä (14) tuodaan ilmi, että Venäjällä on arvioiden mukaan miljoonia henkilöitä, jotka voivat hakea turvapaikkaa itärajalla. Tällä tavalla luodaan uhkakuvaa pahimmasta mahdollisesti skenaariorista. Lisäksi esimerkissä käytetään metaforisesti *paine*-substantiivia kuvaamaan näiden paperittomien ihmisten luomaa potentiaalista uhkaa Suomea kohtaan.

4.1.4 Tahallisuusdiskurssi

Tahallisuusdiskurssi pitää sisällään kuvaukset itärajantilanteen tahallisesta aiheuttamisesta. Aineistosta on havaittavissa, että vain yhdessä Ylen artikkelissa (YLE1, 12.11.2023) ilmiötä kuvataan *poikkeukselliseksi määräksi turvapaikanhakijoita ja Venäjän viranomaisten muuttuneeksi toiminnaksi*. Kaikissa muissa aineiston uutisjutuissa korostetaan toiminnan tahallisuutta nimeämällä Venäjän viranomaiset osalliseksi todistettavaan ilmiöön. Toimijuuden korostamisessa käytetään monipuolisesti erilaisia retorisia keinoja.

Esimerkissä 15 lukijaa johdatellaan itärajan tahallisuuden tunnistamiseen kolmen listauksella sekä ääri-ilmaisulla. Artikkelin alussa esitetään, että itärajan tilanteelle on olemassa kolme vaihtoehtoista selitystä.

- (15) Järjestäytynyttä rikollisuutta, muuttuneita rajakäytäntöjä **vaiko** Venäjän hybridivaikuttamista? (IS1, 15.11.2023.)

Esimerkin (15) kolmen listauksella pohjustetaan kommentissa esitettäviä argumentteja itärajan ilmiön määrittelemiseksi hybridivaikuttamiseksi. *Vaiko*-konjunktion avulla välitetään mielikuvaa, että vain yksi listatuista vaihtoehdoista on todellinen selitys todistettavalle ilmiölle. Samassa artikkelissa toimijuus nimetään suoraan käyttämällä tehosteisena keinona kielellisesti latautunutta termiä itärajan turvapaikanhakuilmiöstä.

- (16) Vladimir Putinin hallinto on määrännyt Venäjän voimaviranomaiset aloittamaan omanlaisensa ”**ihmiserikoisoperaation**” Suomen vastaisella rajalla. (IS1, 15.11.2023.)

Nimittämällä itärajanilmiötä *ihmiserikoisoperaatioksi* luodaan esimerkissä (16) rinnastus Venäjän aloittamaan hyökkäyssotaan Ukrainassa. Venäjän hallinto on kutsunut aloittamaansa sotaa Ukrainassa *erikoisoperaatioksi* (Krause, 2023, 26). Luomalla rinnastuksen Venäjän hyökkäyssotaan lukijalle välittyy mielikuva itärajan pakolaiskriisin ja Ukrainan sodan yhteydestä: toimija molempien taustalla on sama.

Esimerkissä (17) Venäjän viranomaisten toimintaa kuvataan ilmiötä edesauttavana ja kiihdyttävänä ääri-ilmaisun sekä kantaa ottavien adjektiivien avulla.

- (17) Nyt myös Venäjän viranomaisten kerrotaan auttaneen tulijoita eli kyse on **täysin tietoisesta, härskistä** toiminnasta. (IS3, 15.11.2023.)

Venäjän viranomaisten toiminnasta rakentuu tietoinen ja tahallinen kuva. Toiminnan kuvaaminen ääri-ilmaisulla korostamalla *täysin tietoiseksi* ja *härskiksi* muodostaa erilaisen kuvan, kuin toiminnan kuvaaminen neutraalisti esimerkiksi pelkästään tietoiseksi toiminnaksi. Käyttämällä kantaa ottavista adjektiiveista johdettuja muotoja *tietoiseksi* ja *härskiksi* viranomaisten toiminnasta luodaan selvästi totaalisempi ja uhkaavampi kuva. Adjektiivien avulla maksimoidaan toiminnan kuvaamiseen liitettävien tahallisuuden piirteiden vaikutusta.

4.1.5 Rikollisuusdiskurssi

Aineistosta on havaittavissa tahallisuuden diskurssiin yhteydessä olevaa rikollisuuden diskurssia, jossa uhkakuvia luodaan tuomalla esiin rikollisuuden vaikutusta itärajalla todistettaviin tapahtumiin. Tulkitsen rikollisuusdiskurssiin kuuluvaksi uutiset, joissa käsitellään itärajan läpi Suomeen saapuvien henkilöiden mahdollista rikollista taustaa.

Rikollisuusdiskurssi muodostuu tällöin itärajan ylittävien henkilöiden kategorisoinnista: uutisissa, joissa kerrotaan turvapaikanhakijoiden rikollisista taustoista turvapaikanhakijan kategoria laajennetaan käsittämään myös ei-toivotut henkilöt, jotka voivat muodostaa uhkan suomalaiselle yhteiskunnalle. Koko aineistossa tällaisia henkilöitä kuvataan esimerkiksi termeillä *huolestuttavat henkilöt*, *epäilyttävät henkilöt* ja *ei-aidot turvapaikanhakijat*.

- (18) Poliisin arvion mukaan Suomeen todennäköisesti saapuu muiden joukossa myös sisäistä turvallisuutta vaarantavia henkilöitä, joista osalla voi olla sotarikostaustaa. Suomeen voi päästä myös **rikoksiin syyllistyneitä henkilöitä, rikollisjärjestöjen jäseniä ja siviileiksi tekeytyneitä sotilaita**. Onko näin käynyt? Poliisihallituksen mukaan tulijoiden joukossa on havaittu turvallisuuden kannalta mahdollisesti vaarallisia henkilöitä. (YLE8, 28.11.2023.)

Esimerkissä (18) hyödynnetään kolmen listausta, kun artikkelissa esitellään mahdollisesti turvapaikanhakijoiden joukossa Suomeen pääseviä turvallisuutta vaarantavia henkilöitä. Potentiaalisiksi henkilöiksi nimetään *rikoksiin syyllistyneet henkilöt*, *rikollisjärjestön jäsenet* ja *siviileiksi tekeytyneet sotilaat*. Uhkakuvien muodostumisen kannalta turvapaikanhakijoiden joukossa Suomeen mahdollisesti saapuvien rikollisten erittelemisen luo mielikuvaa aidosta uhasta, jota viranomaiset eivät pysty estämään. Erityisesti siviiliksi tekeytyneiden sotilaiden nimeäminen mahdolliseksi rajan yli pääseväksi ihmisjoukoksi korostaa tilanteen vakavuutta ja muokkaa itärajan yli tulevien henkilöiden kategorisointia. Sen ilmaiseminen, että rajalla Suomeen pyrkivät ihmiset eivät ole pelkästään kärsiviä turvapaikanhakijoita tai tahallisesti järjestetyn maahanmuuton välineeksi joutuneita henkilöitä muuttavat itärajan kriisistä välittyvää mielikuvaa uhkaavampaan suuntaan.

4.1.6 Salaamisdiskurssi

Salaamisdiskurssiin katson kuuluvaksi uutisissa esitettävän näkökulman, jonka mukaan suomalaisilta viranomaisilta on vaikea saada tietoa itärajan tilanteesta. Itärajan tilanteen alussa uutisissa kuvataan, kuinka rajavartiolaitos *tuli vihdoin julkisuuteen* ja kuinka julkisuuteen *alkoi tulla poikkeuksellisia tietoja* (IS2, 12.11.2023). Ilmaus *tulla vihdoin julkisuuteen* luo narratiivia tietojen julkistamisen viivyttelämisestä. Ilmaisutapa rakentaa mielikuvaa siitä, että tieto on ollut olemassa jo pidemmän aikaa, mutta sitä ei ole jonkun takia välitetty suomalaisille.

Samankaltaisia epäilyksiä viranomaisia kohtaan esitetään käsiteltäessä itärajan yli mahdollisesti tulleita rikollisen taustan omaavia henkilöitä. Viranomaisten kuvataan olevan

vaitonaisia ja heiltä kerrotaan saatavan vastauksia *nihkeästi* (YLE8, 28.11.2023). Esimerkissä (19) hyödynnetään yksityiskohtaista narratiivista kuvausta, kun lukijoille kerrotaan viranomaistietojen saamisen haasteista.

- (19) Mahdollisista sotarikollisista on vaikea saada tietoa. Rajavartioasemilta soitot ohjataan Lapin ja Kaakkois-Suomen rajavartiolaitoksille ja niistä rajavartiolaitoksen esikuntaan. Ulkomaalaispoliisista ohjataan kysymykset Poliisihallitukseen. Sisäministeriöstä ohjataan rajavartiolaitokselle. Rajavartiolaitos ehdottaa ensin soittoa Maahanmuuttovirastolle, mutta vastaa sähköpostilla kuitenkin lyhyesti kysymykseen. (YLE8, 28.11.2023.)

Tapahtumien kuvausta voidaan todenmukaistaa *yksityiskohtaisilla kuvauksilla ja niiden sijoittamisella osaksi narratiiveja eli tapahtumakulkuja*. Narratiivirakenteen avulla tapahtumien kuvauksiin voidaan jättää aukkoja, jotka lukijan tulee täyttää tulkintakehyksen puitteissa. Lukija tekee tällöin viestin vastaanottajana johtopäätöksiä niiden asioiden perusteella, jotka kirjoittaja jättää viestissään mainitsematta. Tulkinnanvaraisuus johtaa viestin kirjoittajan velvollisuuden katoamiseen. (Jokinen 1999, 144–145.) Esimerkissä (19) yksityiskohtainen narratiivinen kuvaus eroaa selkeästi uutisen muuten tavallisesta sisällöstä: narratiivinen kuvaus asettaa lukijan täydentämään syitä sille, minkä takia eri viranomaistahot siirtävät vastuuta toisilleen, eivätkä suostu kommentoimaan medialle kysymystä itärajan ylittävien henkilöiden mahdollisista rikostaustoista.

4.2 Muita huomioita

Tässä luvussa kokoan yhteen analyysissä tekemiäni havaintoja yleisemmällä tasolla. Tarkastelen ensiksi eri uhkadiskursseista tekemiäni havaintoja erottelemalla, millä tavalla jaottelemani diskurssit voivat edustaa useampia diskursseja yhtä aikaa. Sen jälkeen teen yhteenvedon tekemieni havaintojen jakautumisesta eri uutisjuttujen ja -medioiden välillä.

4.2.1 Useita diskursseja edustavat uhkakuvat

Kuten aiemmin mainittua, diskurssit voivat edustaa useampaa kuin yhtä diskurssia (ks. 3.2). Tässä analyysissä esitettyjen uhkakuvien representaatioiden voidaan tulkita edustavan muitakin kuin erittelemiäni uhkadiskursseja.

Esimerkiksi käsittelemissäni hallitsemattomuus- ja eskaloitumisdiskurssia luovissa ilmauksissa on kohtia, joiden voidaan tulkita rakentavan molempia diskursseja yhtäaikaisesti. Eskaloitumisdiskurssissa (ks. 4.1.3) korostuu muun muassa kuvaukset mahdollisesta itärajalle

tuotavien turvapaikanhakijoiden määrästä. Kvantifioimalla tätä lukumäärää lukijoille luodaan uhkakuvaa siitä, että mihin tilanne voi eskaloitua. Samalla kuitenkin merkityksellistetään Suomen kyvyttömyyttä vaikuttaa tilanteeseen: lukijalle muodostuu kuva toiminnasta, johon suomalaisilla viranomaisilla ei ole kykyä vaikuttaa. Tällöin ilmaukset luovat myös hallitsemattomuusdiskurssia.

Samoin rikollisdiskurssia luovat kuvaukset (ks. 4.1.5) ovat vahvasti yhteydessä eskaloitumis- ja hallitsemattomuusdiskursseihin. Esitettäessä, että itärajan yli on voinut tulla rikollisen taustan omaavia henkilöitä, luodaan uhkakuvaa itärajan tilanteen hallitsemattomuudesta. Lukijalla välitetään kuvaa viranomaisten kyvyttömyydestä estää tällaisen taustan omaavien henkilöiden pääseminen Suomeen. Kuvaukset *vaarallisten henkilöiden* pääsemisestä rajan yli (ks. 4.1.5) merkityksellistävät myös uutta uhkaa, jonka voidaan tulkita rakentavan eskaloitumisdiskurssia. Esittämällä, että itärajan pakolaiskriisi voi johtaa myös *ei-toivottujen henkilöiden* Suomeen pääsemiseen luodaan lukijoille merkitystä eskalaatiosta, jossa itärajan tilanne voi näkyä koko Suomessa.

4.2.2 Uutisjuttujen ja -medioiden väliset erot

Analyysissä tarkasteltavana on erilaisia journalistisia uutisjuttuja, joiden välillä on havaittavissa selkeä ero. Kantaa ottavissa pääkirjoituksissa, kommentoissa ja analyyseissä retoriset keinot ja uhkadiskurssien kuvaaminen korostuvat asiapitoisempia ja neutraalimpia uutisia enemmän. Analyysissä erottelemani uhkadiskurssit ilmenevät selkeämmin näissä uutisjutuissa, sillä etenkin tahallisuutta ja eskaloitumista kuvataan värikkäämmiin ja kielikuvallisemmin, kun tekstilaji ei edellytä neutraalimpaa lähestymistapaa aiheeseen. Erityisesti ääri-ilmaisut ja metaforat korostuvat näiden uutisjuttujen ylläpitämässä diskursseissa. Huomionarvoista kuitenkin on, että retoristen keinojen käyttö ei rajoitu ainoastaan kantaa ottaviin juttuihin, vaan myös uutiset sisältävät retorisia keinoja.

Analyysin perusteella sekä Yleisradion että Ilta-Sanomien julkaisuissa esiintyy runsaasti retorisia keinoja, joilla korostetaan erilaisia uhkadiskursseja luovia ja ylläpitäviä ilmaisuja. Aineistoni perusteella Ilta-Sanomien uutisjutut sisältävät enemmän retorisia keinoja kuin Yleisradion, mutta ero ei ole merkittävä, sillä molempien medioiden uutisissa käytetään retorisia keinoja: koska aineistossani ei ollut edustettuna molemmilta uutismedioilta yhtenevää määrää uutisia ja kantaa ottavia juttuja, ei tämän tutkielman perusteella voi tehdä asianmukaista vertailua uutismedioiden välillä. Tutkielman perusteella ei voi myöskään todeta, että journalismin voimakas kaupallistuminen tai kiristynyt kilpailutilanne (ks. 2.2.2)

olisi johtanut Ilta-Sanomien artikkeleissa merkittävään uhkakuvien liioitteluun tai kärjistämiseen.

5 Päätäntö

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut itärajan pakolaiskriisin aikaista uutisointia Ilta-Sanomien ja Yleisradion uutisjuttujen osalta. Tarkastelu on kohdennettu siihen, millaisia uhkadiskursseja kyseisistä artikkeleista voidaan erottaa ja millaisilla retorisisilla keinoilla näitä uhkia luodaan.

Uhkaa luovissa diskursseissa korostuu selvästi hallitsemattomuuden, eskalaation ja tahallisuuden korostaminen. Lukijoille luodaan mielikuvaa suuresta määrästä ihmisiä, joiden saapumiseen itärajan rajanylityspaikoille ei kyetä vaikuttamaan. Tämän kuvaamisessa hyödynnetään metaforallisia ilmaisuja, kuten turvapaikanhakijoiden kuvaamista *ihmisvirraksi*. Eskalaation uhassa lukijoille tuodaan määrällistämällä esiin, kuinka paljon turvapaikanhakijoita saattaa pahimmillaan itärajalle saapua. Tahallisuusdiskurssilla lukijoille korostetaan, että turvapaikanhakijoiden saapuminen itärajalle on Venäjän edesauttamaa toimintaa.

Näiden diskurssien lisäksi tahallisuuden ja rikollisuuden diskursseilla lukijoille korostetaan, että itärajan tapahtumat eivät ole luonnollista turvapaikanhakijoiden saapumista maahan, vaan kyseessä on välineellistetyin maahanmuuton ilmiö. Tapahtuman taustalla olevat toimijat nimetään selvästi: lukijalle tuodaan ilmi, että Venäjän viranomaiset toimivat ilmiön mahdollistajana.

Uhkakuvien korostamisessa käytetään monipuolisesti erilaisia retorisia keinoja, joista korostuvat esimerkiksi metaforat, kvantifointi sekä ääri-ilmaukset. Metaforien avulla itärajan tilannetta merkityksellistetään erityisesti luonnon avulla: itärajan kuvataan metaforallisesti *vuotavan* ja turvapaikanhakijoiden *virtaavan* rajan läpi Suomeen. Kvantifioimalla lukijoille esitetään, kuinka paljon itärajan yli tulleita on, ja etenkin, kuinka paljon heitä voi pahimmillaan tulla. Näitä kuvauksia korostetaan ääri-ilmauksilla.

Tutkielman perusteella uhkadiskursseja muodostetaan ja ylläpidetään sekä Yleisradion että Ilta-Sanomien uutisjutuissa. Kantaa ottavissa jutuissa, eli pääkirjoituksissa, kommentteissa ja analyyseissä, retoriset keinot korostuvat asiapitoisia uutisia selkeämmin, vaikka retorisia keinoja ilmenee myös uutisissa. Aineistoni perusteella ei voida todeta, että kaupallista mediaa edustava Ilta-Sanomat liioittelisi uhkakuvia käyttämällä retorisia keinoja merkittävästi enemmän kuin julkisin verovaroin tuettu Yleisradio.

Tässä tutkielmassa ei ole tarkasteltu uutisjutuissa esiintyviä vaikuttamisen keinoja ja argumentaatiota. Vaikuttamisen keinojen analysoiminen tukisi retoriikan tarkastelua ja mahdollistaisi tutkimuksen laajentamisen esimerkiksi sen arvioimiseen, keihin uutisjutuissa vedotaan uhkakuvia luodessa. Analyysissä ei myöskään ole arvioitu argumentaation onnistuvuutta siitä näkökulmasta, miten uutismedioiden yleisö ottaa vastaan annettuja argumentteja eri artikkeleissa. Itärajan tilanteesta käytyä keskustelua valikoitujen uutisten mahdollisissa kommenttikentissä tai sanomalehtien yleisönosastopalstoilla voisi myös tarkastella yleisöön vetoamisen näkökulmasta. Kyseiset aineistolähteet olisivat aihepiirin kannalta tutkimisen arvoisia, sillä ne voivat rakentua uhkadiskurssien osiksi ja vaikuttaa merkittävästi suomalaisten mielikuvien ja todellisuuden rakentumiseen itärajan tilanteesta. Lisäksi niiden perusteella voisi analysoida, miten uutismedioiden tuottamia sisältöjä vastaanotetaan ja tulkitaan.

Aihetta käsittelevissä jatkotutkimuksissa olisikin varteenotettavaa tarkastella, millaiset uutiset ovat keränneet suurimman lukijamäärän ja arvioida, millaisilla retorisilla keinoilla ja millaisella argumentaatiolla lukijoihin on onnistuttu vetoamaan vakuuttavimmin. Tällöin olisi myös mahdollista tarkastella, mitkä diskurssit saavuttavat lukijamäärien perusteella todennäköisimmin hallitsevan aseman suomalaisella mediakentällä. Tarkastelun voisi myös ulottaa laajemmin kaupallisen median ja Yleisradion vertailuun.

Lähteet

Aineslähteet

Yleisradion artikkelit:

YLE1 = Itärajalta on pyrkinyt poikkeuksellisen paljon turvapaikanhakijoita Suomeen – Rajavartiolaituksen mukaan taustalla on rikollisuutta. (Julkaistu 12.11.2023). [Viitattu 7.12.2025] Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20059880>.

YLE2 = Analyysi: Epäystävällisyyden oloissa Suomen on syytä tottua hankauksiin Venäjän kanssa. (Julkaistu 12.11.2023). [Viitattu 7.12.2025] Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20059898>.

YLE3 = Sisäministeri Rantanen kommentoi Venäjän rajanylityksiä Ylelle: ”Kyseessä on laittoman maahantulon ilmiö”. (Julkaistu 12.11.2023). [Viitattu 7.12.2025] Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20059894>.

YLE4 = Itärajan turvapaikanhakijat voivat pyöräyttää vastaanottokeskusten majoituskarusellia koko maassa. (Julkaistu 21.11.2023). [Viitattu 7.12.2025] Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20061158>.

YLE5 = Mitä tapahtui rajan takana? (Julkaistu 26.11.2023). [Viitattu 5.1.2026] Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20062114>.

YLE6 = ”Tämä on vihamielinen teko Suomea vastaan”, toteaa tutkija turvapaikanhakijoiden ilmaantumisesta Suomen rajalle. (Julkaistu 16.11.2023). [Viitattu 5.1.2026] Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20060613>.

YLE7 =Rajalla varaudutaan estämään fyysisesti turvapaikanhakijoiden tulo Suomeen. (Julkaistu 16.11.2023). [Viitattu 5.1.2026] Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20060547>.

YLE8 = Poliisi itärajan ylittäneistä: viimeisen puolen vuoden aikana on havaittu ”huolestuttavia henkilöitä”. (Julkaistu 28.11.2023). [Viitattu 5.1.2026] Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20062262>.

YLE9 = Rajaa valmistaudutaan sulkemaan kaakossa: ”Olemme varautuneet tällaisiin tilanteisiin jo vuosikymmeniä”. (Julkaistu 16.11.2023). [Viitattu 5.1.2026]

Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20060499>.

YLE10 = Analyysi: Suomen itärajan yli ei noin vain kävellä – Venäjä kontrolloijajavyöhykkeellään liikkuvia tarkasti. (Julkaistu 12.1.2024). [Viitattu 20.1.2026]

Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20069203>.

Ilta-Sanomien artikkelit:

IS1 = Kommentti: Karu kartta paljastaa, mistä on kyse itärajalla. (Julkaistu 15.11.2023) [Viitattu 7.12.2025.] Saatavissa: <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000009989377.html>.

IS2 = Pääkirjoitus: Itäraja vuotaa taas – Putinin Venäjä puhuu silti itse ”Suomen vastaisen rajan tehotarkastuksista”. (Julkaistu 12.11.2023). [Viitattu 7.12.2025] Saatavissa: <https://www.is.fi/paakirjoitus/art-2000009986046.html>.

IS3 = Pääkirjoitus: Vainoharhaisen Putinin takia Venäjän rajalla on syytä varautua pahimpaankin – itäraja on tarvittaessa suljettava. (Julkaistu 15.11.2023). [Viitattu 7.12.2025] Saatavissa: <https://www.is.fi/paakirjoitus/art-2000009994412.html>.

IS4 = Itärajalla nähtiin poikkeuksellinen tilanne – näin härskisti venäläisviranomaiset toimivat nyt Vartiuksen rajanylityspaikalla. (Julkaistu 18.11.2023). [Viitattu 5.1.2026] Saatavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000010000515.html>.

IS5 = Orpo Ylellä: Itäraja voidaan tarvittaessa sulkea kokonaan – ”Suunta on huolestuttava”. (Julkaistu 26.11.2023). [Viitattu 5.1.2026] Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010017643.html>.

IS6 = Mikä on Putinin seuraava peliliike? ”Pitäisi varautua pahimpaan. (Julkaistu 29.11.2023). [Viitattu 5.1.2026]. Saatavissa: <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000010022864.html>.

IS7 = Hallitus sulkee koko itärajan – Orpo maahantulijoista: ”Ilmiö tulee todennäköisesti voimistumaan entisestään”. (Julkaistu 28.11.2023). [Viitattu 5.1.2026] Saatavissa: <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010022914.html>.

Muut lähteet

- Bruun, Mikko – Koskimies, Ilkka – Tervonen, Ilkka 1986. *Uutisoppikirja*. Toinen painos. Tammi, Helsinki.
- Burr, Viven 2015. *Social Constructionism*. Kolmas painos. Routledge, New York.
- Carpelan, Rosa 2020. *Retoristen keinojen käyttö Venäjä-uutisoinnissa*. [Verkojulkaisu.] Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. URN: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20201217101269>. Viitattu 18.12.2025.
- Fowler, Roger 1991. *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. Routledge, Lontoo.
- Hakala, Salli – Huhtala, Hannele 2007. *Kriisi ja viestintä*. Hakapaino, Helsinki.
- Hemánus, Pertti 1990. Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2. Yliopistopaino, Helsinki.
- Heininen, Milla 2025. ”Luvattomien tulijoiden ruuhka”. *Toiseuden rakentuminen diskursiivisesti Suomen itärajan tilannetta koskevissa uutisissa talvella 2023–2024*. [Verkojulkaisu.] Pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopiston markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö. URN: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025051646074>. Viitattu 18.12.2025.
- Jokinen, Arja 1999. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 126–159. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Kolmas painos. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 2004 [1993]. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Kolmas painos. Tampere, Vastapaino.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa 1998. Retoriikka. *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot*, s. 60–399. Toim. Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila. Gaudeamus, Helsinki.
- Kalliokoski, Jyrki 1996. Johdanto. *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, s. 8–37. Toim. Jyrki Kalliokoski. Hakapaino Oy, Helsinki.

- Kivikuru, Ullamaija – Rantanen, Terhi 1994. Uutisvälitys. *Joukkoviestintä Suomessa*. 3. uudistettu laitos. s. 76–91. Toim. Nordenstreng, Kaarle ja Wiio, Osmo A. Weilin + Göös, Espoo.
- Krause, Joachim 2023. Russlands neue Strategie im Ukraine Krieg – wo führt sie hin? *Sirius : Zeitschrift für Strategische Analysen*. Vol.7(1). s. 25–37. De Gruyter, Berliini. [Verkkójulkaisu.] DOI: [10.1515/sirius-2023-1005](https://doi.org/10.1515/sirius-2023-1005). Viitattu 10.4.2026.
- Luukka, Minna-Riitta 2000. Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset. *Kieli, diskurssi & yhteisö*. s. 133–160. Toim. Kari Sarjavaara ja Arja Piirainen-Marsh. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä.
- Mäntynen, Anne – Sääskilahti, Minna 2012. Uusi retoriikka genrejen tutkimuksessa. *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen käsikirja*, s. 194–2007. Toim. Heikkinen, Vesa – Voutilainen, Eero – Lauerma, Petri – Tiililä, Ulla – Lounela, Mikko. Gaudeamus, Helsinki.
- Ojutkangas, Krista – Larjavaara, Meri – Miestamo, Matti – Ylikoski, Jussi 2016. Johdatus kielitieteeseen. 1.–5. painos. Sanoma Pro, Helsinki.
- Pietikäinen, Sari 2000. Kriittinen diskurssintutkimus. *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. s. 191–218. Toim. Kari Sarjavaara ja Arja Piirainen-Marsh. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä.
- Pietikäinen, Sari – Mäntynen, Anne 2009. Kurssi kohti diskurssia. Vastapaino, Tampere.
- Pietilä, Antti-Pekka 2007. *Uutisviihdettä, viihteestä uutisia : median muodonmuutos*. Gummerus, Jyväskylä.
- Potter, Jonathan – Wetherell, Margaret 1989. *Discourse and Social Psychology*. Sage Publications, Lontoo.
- Puro, Jukka-Pekka 1998. Puhetaidosta retoriikkaan, vai oliko se päinvastoin. *Media & Viestintä*, 21(3). [Verkkójulkaisu.] Saatavissa: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61393>. Viitattu 15.1.2026.
- Pörsti, Joonas 2024. *Propagandan lumo, sata vuotta mielten hallintaa*. [E-kirja.] Keuruu, Otava Kirjapaino. Bookbeat-äänikirjapalvelu.

Reuters Institute, 2025. Digital News Report 2025. s. 80–81. Reuters Institute for the Study of Journalism. University of Oxford. [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2025-06/Digital_News-Report_2025.pdf. Viitattu 22.1.2026.

Sanz, Aune – Müller Jenni, 2025. Uutisarvostukset 2025. Yle ja Norstat. [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: https://drive.google.com/file/d/1qBEUx_1Wd1aVHL282ibopr8osoOqxNnS/view. Viitattu 22.1.2026.

Sisäministeriö, 2023. Valtioneuvoston päätös rajanylityspaikkojen väliaikaisesta sulkemisesta ja kansainvälisen suojelun hakemisen keskittämisestä. Muistio. s. 11–16. [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/delegate/file/127929>. Viitattu 20.1.2026.

Tuomi, Jouni – Sarajarvi, Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.